

Nemzetek egyenként véve visszaeshetnek a barbariesbe: de az emberiség az Egészben gyarapodik.

VIII. Az Emberiség gyermeki korában vagyon.

Hogy az emberek még gyermekek, cselekedeteik bizonyítják.

IX. Az emberiségnek mostani állapota.

Az emberiség az most, ami az ember két esztendő korában.

X. Egy-két szó az emberiség pallérozódásának plánja felől.

Előbb szíveinknek kell megjobbulni; úgy adódik meg a fentebb nemű világsodása értelmünknek.

XI. Első és második karbeli világosítók.

A Természet a nagy lelkek által javítja szíveinket, s világosítja értelmünket.

XII. Mózes.

Ő tette az első lépést javulásunk felé. Megtilalmazta a durvább vétkeket.

XIII. A világsulás előmenetelei Napnyugoton.

Az Occidens nagy emberei tetszetős lépéseket tettek a culturára, anélkül, hogy Mózesek lett volna: holott a hebraeusok, a Természetnek minden elősegéllései mellett egy alávaló nép marada.

XIV. Christus.

A második lépést tette meg a javítás felé. Szeretni tanította Istent és az embereket.

XV. Mint áll most fejünk és szívünk?

Az értelem felvilágosításához a Természet még nem nyúlt. A szív indulni látszik a jobbulás felé.

Érsemlyén, Biharban, 14. Febr. 1803."

Ide tartozik még, hogy Benő János már 1892-ben ismertette bő szemelvényekkel Kazinczy munkáját *A természet ekonómiaja* címmel a *Kisújszászi Ev. Ref. Gymnasium 1891/92. évi Értesítőjében*. Erre V. Busa Margit is hivatkozik Kazinczy-bibliográfiájában, azaz a megjegyzéssel, hogy „A kiadványt nem láthattam.” (150.) Magam megnéztem Benő dolgozatát: ő ugyan azt mondja: a Lovassy István kisújszászi földbirtokostól kapott kötetéről, hogy Kazinczy „hihetőleg sajátkezűleg másolta le” (3.), de már a cím *ekonomia* írásmódjából s a *Szabó Sáró*-t említő ajánlás szövegéből megállapítható: azon nem hiteles másolatok egyikéből dolgozott ő is, mint az *ItK* szövegközlője.

Közben megjelent a Kazinczy Ferenc Társaság Kazinczy Könyvtár sorozatában a hiteles szöveg is: *Természet Oeconomyja*. Kazinczy Ferenc kiadatlan kéziratából sajtó alá rendezte, jegyzetekkel és utószóval ellátta Szilágyi Ferenc. Sátoraljaújhely. 1989. 65 l. +4 hasonmás.

Az itt taglalt elhibázott szövegkiadás is sűrgetően veti föl a Kazinczy kritikai kiadás megindításának elodázhatatlan feladatát.

Szilágyi Ferenc

### Szilágyi Ferenc észrevételeire

Köszönettel tartozom Szilágyi Ferencnek, amiért a hibásan közölt könyvtári jelzetet javítja. Néhány észrevétele, azt hiszem, nem engem illet: a papírinség, az *ItK* szerkesztési gyakorlata, a kéziratok 1964-es vételára és effélék. Sajnálom, hogy nem tartozom a XVIII. századi kutatók körébe, s így terveiről nem volt, sőt most sincs tudomásom. „Újfajta szövegkiadási mód” bevezetése nem állt szándékomban, ezért a szöveg nincs az eredeti műtől „elvonatkoztatva”; ha jól számolom, 33 esetben hozom a német párhuzamot.

Ami a dolog meritumát illeti: Az Egyetemi Könyvtár H 240. sz. kézírata Kazinczy Ferenc kézírása. Ez tény, akkor is, ha Szilágyi „minden összehasonlítás nélkül” mást állapított meg. Ez természetesen nem zárja ki, hogy más autográf példány is legyen, akár több

is. E tény bizonyítása, persze, nagyobb apparátust igényelne, íráselemzést, fotómásolatok bemutatását. Szerencsére erre nincs szükség. Ha ugyanis a magyarázatokkal, jegyzetekkel, elméleti utószóval felszerelt tudományos kiadás már 1989-ben megjelenik, abban az autenticitás kétségkívül illusztrálva és tisztázva lesz. A nyomdák fürgeségét ismerve nem elképzelhetetlen, hogy a vitás kérdés Szilágyi kiadványa jóvoltából előbb lesz megoldva, mint ahogy a jelen hasábokon felmerül.

Kulcsár Péter

### József Attila 1922-i verseinek új időrendje

A makói József Attila Múzeum néhány éve megvásárolta József Attila két, eddig csak hiányos másolatban ismert versfüzetét.<sup>1</sup> Az 1924 októberében keletkezett füzet, *A legutolsó harcok* című, 1989-ben hasonmás-kiadásban megjelent a Helikon Kiadónál, Tóth Ferenc gondozásában. (Neki, a múzeum igazgatójának köszönhető, hogy a füzetek a múzeumba kerültek.) Ez a kézirat nem szolgál kronológiai tanulságokkal, mert benne a versek nem időrendben, hanem tematikai csoportosításban sorakoznak. Annál tanulságosabb a másik füzet, amelybe a költő 1922 júliusában, augusztusában és szeptemberében, nagyrészt Kiszomborban szerzett verseit írta le keletkezésük időrendjében. A füzet címlapja elvesztett, második fele lapjaira esett szét, három lap magántulajdonban maradt (de tudjuk, hogy mely versek vannak rajta), az alábbi tartalomjegyzék tehát részben rekonstrukció eredménye:<sup>2</sup>

- [1: „Versek 1922 július, augusztus, szeptember”]
- 3–5: Keserű nekifohászok (45) „Kiszombor 1922. júl.”
- 5–6: Szerellem ez? (87)
- 6–7: Pogányos hitvallás magyarul (52)
- 8–9: Névnapi dicséret (46) „Kiszombor 1922. júl.” [29.]
- 9–10: Leánykérő ének (53)
- 10–11: Csöndes estéli zsoltár (49)
- 12: A füst (86)
- 13–14: Holttest az uccán (54)
- 15–17: Hajnali vers kedvesemnek (55)
- [18–19: Fiatal életek indulója (72)]
- 20: Éhség (50) [1922. aug. 17. előtt]
- 21–23: Prédikáció (56)
- 24: Idill (51) [1922. aug. 17. előtt]
- 25: Szeged alatt (58) „1922. aug. 14.”
- 26–27: Rövid óda a kelő Naphoz (57)
- 28: Gyöngysor (88)
- 29: A Szent Jobb ünnepén (59) 1922. aug. 18.
- 30–31: Úgy-e, pajtás! (60)
- 32: Ének magamhoz (85)
- 33–34: Ósapám (63)

<sup>1</sup> *József Attila összes versei*. Kritikai kiadás. Bp. 1984. (A továbbiakban: *ÖV*) I, 558–559, 581. — M. RÓNA Judit, *József Attila kéziratai és levelezése*. (Katalógus.) Bp. 1980. 1105–1107. sz. A *Lovas a temetőben* című versfüzet továbbra is lappang; a füzetről alább részletesen írunk.

<sup>2</sup> A rekonstrukció a saját kezű tartalomjegyzéken (melynek csak az első lapja van meg) és az ún. *Saitos-füzeteken* alapul, amelynek elején ugyanazok a versek olvashatók ugyanolyan sorrendben, mint a kiszombori füzet végén. A verscímek után zárójelbe tettük a kritikai kiadás sorszámain; odaírtuk a versek más forrásokból ismert keletkezési idejét is. A makói József Attila Múzeum tervei a füzet hasonmás-kiadását; a rekonstrukció részleteiről, valamint a füzetek sorsáról a kísérő tanulmányban olvashatni.